

ЛУКОВСЬКА Катерина Юріївна,
здобувач вищої освіти 2 курсу ННЕКІ НАВС,
спеціальність «Право»
Науковий керівник:
ВОЛОШИН Олексій Гнатович,
старший викладач кафедри
криміналістичного забезпечення та судових експертиз
ННЕКІ НАВС

ПОНЯТТЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ЗНАЧЕННЯ МІКРООБ'ЄКТІВ

Завдяки сучасним методам та засобам виявлення, вилучення і дослідження, мікрооб'єкти з кожним роком набувають усе більшого значення в одержанні якнайважливішої розшукової та доказової інформації. Практика свідчить, що мікрооб'єкти найчастіше використовуються при розслідуванні убивств, згвалтувань, розбійних нападів, грабежів, крадіжок, ДТП та деяких інших видів злочинів [1; 2; 3].

На жаль, на місцях подій і досі вилучається мало мікрооб'єктів, їх роль у розслідуванні кримінальних проваджень ще явно недооцінюється. У роботі з мікрооб'єктами необхідно відзначити наступні недоліки [4; 3]:

- надто слабо пропагуються можливості використання мікрооб'єктів серед слідчих та оперативних працівників;
- у ряді випадків погано поставлена справа їх навчання прийомам та методам виявлення і вилучення мікрооб'єктів на місці події;
- не завжди належну кмітливість, ініціативу та творчість виявляють у цій роботі спеціалісти-криміналісти;
- недостатньо вивчається та впроваджується в практику зарубіжний досвід використання мікрооб'єктів.

Суттєвим недоліком є і відсутність на місцях спеціальних засобів для роботи з мікрооб'єктами при проведенні слідчих (розшукових) дій [5; 6].

Для виявлення мікрооб'єктів доцільно запрошувати спеціалістів, які володіють відповідними знаннями, технічними засобами та навиками – співробітників Експертної служби МВС України [7; 8]. Завдяки спеціальній підготовці, зокрема в галузі КДМРВ, зазначені спеціалісти знають ознаки та властивості мікрооб'єктів різної природи, мають можливість запобігти їх небажаним змінам, уміють виявляти та вилучати мікрооб'єкти, проводити їх попереднє дослідження, використовувати одержану інформацію для подання допомоги слідчому у висуненні слідчих версій, формулювати запитання до постанови про призначення відповідної експертизи [7;9; 5].

Слід відзначити, що за статистикою експертиза мікрооб'єктів є однією із найефективніших, до встановлення особи злочинця приводять 63,9 % зазначених експертиз [2].

Мікрооб'єкти – це матеріальні утворення, пов'язані з подією злочину (пригодою), які внаслідок малих розмірів (маси) невидимі або слабовидимі неозброєним оком [2; 3].

Найвичерпнішу класифікацію мікрооб'єктів запропонував М. Б. Вандер [13; 14]:

- за формою матеріального втілення (окремі фізичні тіла, яким притаманна відносно стійка форма; сипкі речовини, рідини);
- за безпосереднім джерелом походження (природного походження; значною мірою оброблені або штучно створені людиною);
- за видом об'єкта, що залишає слід, та його контактного зв'язку з об'єктом-носієм (мікросліди-накладення, включення, нашарування, усотування).

Досить часто мікрооб'єкти поділяють на мікросліди та мікрочастки [1; 2].

Мікрослід – невидима або слабовидима неозброєним оком мікрокількість об'єкта, яка знаходиться у міцному контактному зв'язку з предметом-носієм (з його поверхнею – мікрослід-нашарування, при проникненні вглиб підкладки – мікрослід-усотування). Для мікрослідів характерна нестійка зовнішня форма [2; 3].

Мікрочастка – невидима або слабовидима неозброєним оком мікрокількість, яка не має міцного зв'язку з предметом-носієм (на його поверхні – мікрочастки-накладення, у масі – мікрочастки-включення). Мікрочастки мають стійкі просторові межі [2; 3].

Поділ мікрооб'єктів на мікросліди та мікрочастки є умовним; при зміні обставин межа між ними зникає. Тому видається доцільним використовувати універсальний термін «мікрооб'єкт», та додатково зазначати характер його контактного зв'язку з об'єктом-носієм [1; 2].

Очевидно, що окремі матеріальні об'єкти – людина, тварини, рослини, предмети та їх частини, що виступають як місце розташування мікрооб'єктів, є або об'єктами-носіями, або об'єктами – джерелами мікрооб'єктів. Об'єкти-носії – це об'єкти, на яких розташовані чужорідні мікрооб'єкти, які їм не належать. Об'єкти-джерела – це об'єкти, з якими конкретні мікрооб'єкти складали або складають єдине ціле. Цей поділ має важливе значення, оскільки встановлення джерела мікрооб'єктів нерідко спричиняє встановлення злочинця, його жертви, залучених до події злочину предметів [7; 4].

Можна стверджувати, що мікрооб'єкти мають велике значення для розслідування кримінальних проваджень, оскільки завжди існує набагато більша ймовірність наявності саме цих об'єктів, а не видимих.

Це пояснюється тим, що злочинець не може візуально їх контролювати, отже він позбавлений можливості їх знищити [7; 2].

Мікрооб'єкти, які були зафіксовані у протоколі, пройшли експертизу та повернулись до слідчого, можуть виступати як речові докази [10; 11]. Але внаслідок того, що вони невидимі або слабовидимі неозброєним оком, їх виявлення та закріплення традиційними процесуальними способами утруднене чи взагалі неможливе (мається на увазі, зокрема, відсутність свідчень понятних). У цьому разі інформація, одержана при дослідженні мікрооб'єктів, має оперативно-тактичне значення, тобто може використовуватись для висунення версій, планування подальших шляхів розслідування, вжиття заходів для розшуку злочинця [10; 11; 9].

В окремих випадках виявлення мікрооб'єктів може бути і самостійною задачею експертизи [11].

Вивчення ознак та властивостей мікрооб'єкта сприяє [2; 12]:

- встановленню ознак зовнішності суб'єктів злочину – злочинця та потерпілого (за волоссям, помадою, лаком для нігтів, волокнами одягу тощо);

- встановленню професійних ознак учасників події – звичок, роду занять (за ошурками, фарбою, мастилами, хімікатами, тютюном, будівельними матеріалами тощо);

- проведенню ідентифікації різних об'єктів, залучених до сфери події; цю задачу можна вирішити або при встановленні факту походження мікрооб'єктів від об'єкта ідентифікації, або при наявності висновку про контактну взаємодію об'єктів;

- власне встановленню факту контактної взаємодії (ФКВ);

- встановленню місця вчинення злочину;

- встановленню факту інсценування (або неправдивих свідчень) у разі відсутності мікрооб'єктів там, де вони повинні бути виявлені (наприклад, замок перепиляний, а ошурків немає).

Дуже важливо пам'ятати про недоліки мікрооб'єктів, які утруднюють криміналістичну оцінку притаманних їм ознак та властивостей [13; 12]:

- забрудненість чужорідними речовинами;

- схильність до зміни властивостей, причому тим більше, чим менше їх маса (об'єм) або товщина;

- «парусність», тобто властивість піддаватись переносу, виносу, струшуванню, розлітатись на великі відстані як під час відокремлення від об'єкта (наприклад, осколки скла), так і згодом (волокна тощо);

- відмінність за кольором прозорих мікрооб'єктів від відповідного об'єкта-джерела (скло, пластмаси);

- відсутність у деяких випадках усіх властивостей, притаманних об'єкту-джерелу (наприклад, в момент удару від автомобіля

відокремлюються часточки лакофарбового покриття тільки верхнього шару).

Особливості мікрооб'єктів зумовили створення спеціальних методик їх пошуку, виявлення, фіксації, вилучення та пакування, технічних засобів для роботи з ними при проведенні слідчих (розшукових) дій, методичних рекомендацій щодо попереднього та експертного дослідження, використання у розслідуванні кримінальних проваджень, що стало підставою для розробки нового напряму досліджень у криміналістиці – судової мікрології [13; 12].

Список використаних джерел

1. Біленчук П. Д., Головач В. В., Салтєвський М. В. Криміналістика / за ред. П. Д. Біленчука. Київ : Вища школа, 2000. 256 с.
2. Пясковський В. В., Чорноус Ю. М., Іщенко А. В. та ін. Криміналістика : підручник. Київ : ЦУЛ, 2015. 544 с.
3. Салтєвський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі). Київ : Кондор, 2005. 588 с.
4. Кофанов А. В., Кобилянський О. Л., Кузьмічов Я. В., Удовенко Ж. В., Хільченко С. В. Криміналістика : питання і відповіді : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 280 с.
5. Участь спеціаліста-криміналіста під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій : навчальний посібник / Є. Ю. Свобода, А. В. Кофанов, А. В. Самодін, О. Г. Волошин та ін. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. 442 с.
6. Участь спеціаліста в огляді місця події : довідник. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 160 с.
7. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : затверджено Наказом МВС України від 03.11.2015 р. № 1339. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.
8. Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України : затверджено Наказом МВС України від 03.11.2015 р. № 1343. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15>.
9. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : затверджено Наказом МВС України від 07.07.2017 р. № 575. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15>.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
11. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
12. Давидова О. О. Криміналістичні дослідження матеріалів, речовин та виробів : курс лекцій. Київ : КНТ, 2008. 340 с.
13. Криміналістична техніка. Книга друга (частина II) : навчальний посібник. Київ : КИЙ, 2011. 352 с.